
Køkkenet paa Borgensgaard

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Køkkenet paa Borgensgaard	4
Metadata om værket	4
Titel	5
1. Akt: I.	5

Køkkenet paa Borgensgaard

Kilde Indskrivning af Kaj Munks håndskrevne manuskript, som findes i et sandfarvet kladdehæfte uden sidenummerering, aktangivelse eller titel. KMF-nr. 26.12.02

Indledning

Munks mest kendte skuespil *Ordet* blev skrevet i 1925, men fik først sin premiere på Betty Nansen Teatret d. 2. september 1932. I mellemtiden – i sommeren 1931 – forsøgte Munk ifølge sin biograf og ven, Niels Nøjgaard, at skrive et nyt Borgensgaard-stykke, men det er uvist om det faktisk drejer sig om dette skuespiludkast. I et brev til Hans Brix dateret d. 30.5.1935 forklarer Munk, at “det havde været ham en Nødvendighed at befri sit Sind for det Borgensgaard-Komplex ved at dublere ‘Ordet’” og at “Stoffet og Stykket [...] efter aarelang Kamp havde lagt sig til Rette”. Han var lige blevet færdig med at skrive *En Almanakhistorie* også kaldet *Ordet II*. Nærværende udaterede og ufuldstændige manuskript betitlet *Køkkenet paa Borgensgaard*, kan ses både som en fortsættelse af *Ordet* og som et forstudie til *En Almanakhistorie*. Det offentliggøres her for første gang.

Miljøet er det samme som i “mirakel-stykket”, og mange af personerne fra *Ordet* – bl.a. Inger, Maren, Mikkel og Anders – har stadig deres gang på Borgensgaarden, som er under modernisering og bl.a. får nye el-ledninger. Gamle Mikkel Borgen er død, Johannes er bortrejst og har ikke længere kontakt til familien. Inger og hendes mand er blevet gamle. Deres anden datter, Lille Inger, som nu er en ung, viljestærk pige, har forelsket sig i sognets unge rebel, Martin. Skønt udkastet ender brat, inden handlingen for alvor tager fat, er det tydeligt, at dette kærlighedsforhold er tænkt som handlingsgangens omdrejningspunkt, da Martins moderne syn på ægteskabet står i skarp kontrast til den religiøse og moralske tradition, Lille Inger er knyttet til.

Genre- og stilmæssigt minder udkastet både om *Ordet* og *En Almanakhistorie*. Det kan ses som en blanding af folkekomedie og af samtidsdrama, hvor et aktuelt spørgsmål – papirløst ægteskab: ja eller nej – er sat under debat. Der anes også ansatser til en svangerskabs/abort-tematik som i *En Almanakhistorie*. Det specifikt religiøse spiller her en underordnet rolle. Det er den sociale problematik, der er i fokus.

Køkkenet paa Borgensgaard

1. Akt: I.

Køkkenet paa Borgensgaard.

(1) Maren: (*ved Opvasken*)

Og Ræven laa under Birkerod
^a bort ved Lynget, bort ved Lynget
 og Haren tumlede ham midt imod
 over Lynget, over Lynget.
 „Men Gud forbarme sig, er du der?”
 „Men kære, hvor tør du danse her
 over Lynget, over Lynget,
 tralalala?”

^aOg Ræven laa under Birkerod: Sang fra Bjørnstjerne Bjørnsons bondefortælling ”Synnøve Solbakken” fra 1857. Melodi af Halfdan Kjerulf i 1858. [GDS]

(2) Inger: (*ind*) Er Ingse ikke kommen tilbage endnu? Saa er det da ogsaa for galt.

(3) Maren: Du skal se, hun er her om et Øjeblik, her. Hvad vil du nu?

(4) Inger: Du skal min Sandten ikke staa med den store Opvask alene.

(5) Maren: Sikke noget Snak, Morpige; det kan jeg da sagtens. Den er slet ikke saa stor. For jeg har slaaet 2 Tallerkener i Stykker; saa dem sparer jeg at vaske af.

(6) Inger: Det har du vel ikke.

(7) Maren: Jo, jeg har, Mor. Nu ved du det.

(8) Inger: Det skulde bare have været Ingse; hun skulde have faaet sig en Omgang, skulde hun. Men du har jo ikke slaaet saa meget som en Kop i Stykker, siden du blev konfirmeret, tror jeg.

(9) Maren: Jeg kan heller ikke begribe, hvad der gaar af mig i Aften. Jeg maa staa i Giftetanker. Nej, Morpige, du skal ikke hjælpe mig. Jeg kan saa nemt gøre det alene.

(10) Mikkel Borgen: (*ind*) Saa er der spændt for, Mor.

(11) Inger: Ja, saa maa du vente lidt med Hesten. Jeg vil lige række Maren en Haand med Opvasken.

(12) Mikkel: ¹ Foredraget begynder ellers Kl. 6 præcis.

¹ Efterfølgende kun benævnt Mikkel.

- (13) Inger: Ja, saa maa vi komme for sent. Jeg vil hjælpe Maren, hører du vel.
- (14) Maren: Jamen det behøves slet ikke, Morpige.
- (15) Mikkel: Maren, jeg tror, jeg har glemt mine Briller inde i Stuen, du. Jeg kan ikke saa godt følge med i de nye Sange, de synger, uden dem.
- (16) Inger: Saa kan du da vel for syv Søren hente dem selv, Mikkel, naar du ser, hvor travlt vi slider i det for at blive færdig, og du ikke selv har andet at bestille end at staa og glo.
- (17) Maren: Aah, sikke noget Snak, Mor. Du ved jo godt, jeg har Vinger paa Ryggen. Hum jer², Far, pas paa, nu er de her (ud.)

Pause

- (18) Mikkel: Hun kan nok ikke finde dem.
- (19) Inger: Nej, for du har vel smidt dem der, hvor du sidst har brugt dem, et eller andet umuligt Sted.
- (20) Mikkel: Det har jeg nok, Inger, det har jeg nok. For det er jo galt, alt hvad jeg gør.
- (21) Inger: Mikkel, slaa mig, slaa mig!
- (22) Mikkel: Hvad er nu det for noget, Inger? Skammer du dig ikke?
- (23) Inger: Du kan ikke være tjent med mig mer; jeg ved det godt; jeg er grim og urimelig. Var jeg bare død dengang i Barselsengen! var jeg bare aldrig kommen tilbage mer!
- (24) Mikkel: Nu synes jeg ikke, Inger, at vi skulde spotte Gud. Naa, fandt du dem saa, lille Maren?
- (25) Maren: (*ind*) Og ved den gamle stygge Mikkel Borgen saa, hvor han havde gjort af dem? Slet ikke lagt dem inde i Stuen. Puttet dem i lommerne i sine gamle Bukser inde i Soveværelset. Saadan to Lussinger skal den gamle grimme fæle Mand have.
- (26) Mikkel: Det maa jeg have gjort i Tanker. Og du kunde finde dem alligevel.
- (27) Maren: Ja, for du ved jo nok, jeg altid siger, du faar saadan et skarpt Blik, naar du tager Glasøjne paa. Ellers har du det ikke; saa det maa jo sidde i Glasset. Saa lige med-et, som jeg stod med Ryggen til Sovekammerdøren, kunde jeg mærke, hvordan det begyndte at svide mellem Skuldrene paa mig, saa gik jeg bare efter Fornemmelsen, og habs, der var de. Men Helledusseda, Morpige, er du plumpet ned paa den Stol? nu skal du op og med Far til Møde! hypsa.
- (28) Inger: Jeg tror, jeg er for træt. Vil du ikke godt køre alene, Mikkel.
- (29) Mikkel: Saa spænder jeg fra igen, Inger.
- (30) Maren: Mor!
- (31) Inger: Nej, lille Mikkel, det skal du ikke. Saa strammer vi os op.
- (32) Elektriker Andersen: (*ind*.) Saa regner jeg med, at jeg er færdig, Hr. Borgen.
- (33) Mikkel: Naa, er Ledninger³ nu eftersat over hele Gaarden.

² I det håndskrevne manuskript: Et meget utydeligt skrevet ord.

³ sic.

- (34) Inger: Kontakten henne ved Komfuret –
- (35) Andersen: Pardon, Pardon, Frue; den har jeg Gud forlade mig glemt. Det hele er en Sag paa 3 Minutter.
- (36) Mikkel: Saa kommer De herud med Regningen, naar De faar gjort det hele op, Andersen
- (37) Andersen: Med største Fornøjelse, Hr. Borgen, meget gerne.
- (38) Inger: Kan I saa have det godt saalænge, Maren. Ingse kommer jo nok snart.
- (39) Maren: Tak i lige Maade, Mor. (Inger, Mikkel ud.)
- (40) Andersen: Er det en af de mere ansete Personligheder, der taler i Forsamlingshuset i Aften, Frk. Borgen?
- (41) Maren: Det er en eller anden Højskoleforstander.
- (42) Andersen: Det kan nu godt være, at man skulde cykle ud og høre saadan et Foredrag engang.
- (43) Maren: Ja, det vilde De saamænd ikke have nogen Skade af, Andersen. Men er der da ikke ogsaa saadan nogle Foredrag inde i Byen?
- (44) Andersen: Jo, det er der, det er der utvivlsomt, det er der rigtignok. – Vil det genere Dem meget, Frk. Borgen, hvis jeg tillod mig at tænde en Cigaret.
- (45) Maren: Gener Dem ikke.
- (46) Andersen: Tusind Tak. Jeg skal sige Dem, der er for mig noget ildrende ved Tobakken. Det er lige som om Røgen, forstaar De, den stimulerer Aandsevnerne hos mig, Hjernevindingerne snor sig med forøget Acceleration. De maa nemlig vide, Frk. Borgen, at mit Fag er ikke altid lige let at finde ud af, alt det her med Ledninger og de elektriske Strømninger og Volt og Kontakter og alt det.
- (47) Maren: Jeg kan heller ikke begribe, at noget Menneske kan finde ud af det. Og saa har De jo endda næsten ingen Uddannelse.
- (48) Andersen: Naa–e, nogen har man jo altid. Men for øvrigt er det rigtig nok, at den naturlige Begavelse er det væsentlige. Og ellers maa jeg sige, at jeg har aldrig set saa dejlige Arme på noget Kvindemenneske.
- (49) Maren: Hahaha, naa ikke det. Det har De vist sagt til mange, Andersen.
- (50) Andersen: Det har jeg, Frk. Borgen, det skal indrømmes. Men det har sgu været Løgn hver evigste Gang indtil denne her
- (51) Maren: For Resten, plejer vi ikke heroppe paa Borgensgaard at have Folk til at bande.
- (52) Andersen: Bandede jeg? nej, der maa De undskylde; der maa De sgu have hørt fejl, Frk. Borgen; for jeg bander aldrig, praktisk talt. jeg synes, det forsimples Folk.
- (53) Maren: De sagde da sgu.

- (54) Andersen: Naa – ja - sgu⁴. Skal det ogsaa kaldes at bande. Saa maa man være meget nøjeregnende. – Ved De hvad, Frk. Borgen, sikke vi to kan snakke sammen, hvad?
- (55) Maren: Jeg kan snakke med alle Mennesker.
- (56) Andersen: Tænk! kan De! det er lige Mage til mig, det kan jeg ogsaa. Ved De hvad? Ja, altsaa – undskyld, at jeg siger det, men hvis det ikke var gaaet saadan, at jeg for de Par Aar siden var bleven gift med Bolette, saa kunde De meget godt være gaaet hen og bleven min store Kærlighed, Frk. Borgen.
- (57) Maren: Aah fy! maa jeg nu ikke være fri. Og jeg vil bare fortælle Dem, at det er slet ikke rigtigt af Dem at sige saadan noget, De, som er en gift Mand.
- (58) Andersen: Nej, det vil jeg jo godt indrømme, at helt rigtigt kan man vel næppe kalde det for. Men hvad skal en stakkels Glødelampe gøre, naar der kommer Strøm til andet end som gløde. Kan De svare mig paa den, Frk. Borgen.
- (59) Maren: Nej, men det er der jo heller ikke noget at indvende imod, for det er jo Meningen med den, det er den jo indrettet til.
- (60) Andersen: Jeg er Fanden piske mig – ja, undskyld, jeg mente, jeg er sgu ogsaa indrettet til at gløde, naar jeg ser saa nydelig en Pige som Dem. Men nu tror jeg nok, Kontakten er i Orden. Nu prøver vi at sætte Strøm til. (Kysser hende) Jo, den gik, knageme gløder den.
- (61) Maren: Andersen! hør! hvad i Alverden! fyda! (vasker Munden og gnider den hæftigt) Skam Dem, De – væmmelige Menneske. Hvad tror De, Far vilde sige, hvis jeg fortalte ham det?
- (62) Andersen: Det har ingen aktuel Interesse, Frk. Borgen. For det gør De bare ikke.
- (63) Maren: Ikke det!
- (64) Andersen: Nej, for De er slet ikke saa vred paa mig, som De lader til. For De staar og tænker: „Hvor er han fræk! bare han vilde prøve engang til!” Og det skal ske.
- (65) Maren: Ja, prøv De bare. Vær saagod.
- (66) Andersen: Næ, prrruh, fy for Satan, det fedtede Vand! ævvv! ptøj!
- (67) Lille-Inger kaldet Ingse: (*ind*) Men du store Kineser? hvad i Alverden er dog det for en Ballade?
- (68) Maren: Er du der?
- (69) Ingse: Jamen er I blevet skruptossed. Hvad er dette her for noget?
- (70) Maren: Aah, det er ingenting. Det var bare Baljen – det skulpede over.
- (71) Ingse: Hahaha, det har De rigtig godt af, Andersen. Ih, hvor ser De nydelig ud. Der kom de til den rette.

⁴sgu: Forkortelse af ”saa Gud” fra udtryk, som fx ”så Gud hjælpe mig” eller lignende. I talesprog anses udtrykket ”så Gud” for en forholdsvis harmløs eller lidt spøgefuld ed, mens ”sgu” er mindre harmløs. [ODS]

- (72) Andersen: Næ, det var lige bestemt det, jeg ikke gjorde. Jeg skulde bare være kommen til Dem i Stedet for, Frk. Inger. Saa var det aldrig gaaet saa galt. Maa jeg spørge: er det Meningen, at jeg skal cykle ind til Byen iført en Sulevælling⁵?
- (73) Maren: Det er maaske næsten for slemt. Hvad skal vi gøre ved ham, Ingse.
- (74) Ingse: Vi slaar en Sulekrog i ham og hænger ham til Tørre i Skorstenen. Men for Resten har Far noget gammelt Arbejdstøj, der hænger ude i Laden. Det kunne De jo gaa ud og hitte og trække i og saa cykle herud med det en Dag, naar Deres eget er blevet tørt. Saa har De jo ogsaa Ærinde til Deres Elskede.
- (75) Andersen: Den er morderlig fin, Frøken Ingse. Det er det, jeg siger, det skulde have været os to. (ud.)
- (76) Ingse: Her er en Gulvklud, Maren. Sikke en Købstadssnude. Hvor havde han godt af den Omgang. Render her og bilder sig ind, han kan tage sig Friheder, bare fordi han kan snakke fint.
- (77) Maren: Hvordan havde gamle Sidsel det? Var hun glad for Suppen?
- (78) Ingse: 10000 Taksigelser. Og Taarer i Øjnene. Ork, det gamle Skind, hun fulgte mig helt ud til Trappestenen og stod og vinkede.
- (79) Maren: Fulgte dig ud? Sidsel er jo i Sengen, hun har jo ligget til Sengs i over en Uge.
- (80) Ingse: Av for Skam! var Sidsel i Sengen? Jamen hun var kommen op.
- (81) Maren: Spanden har du jo heller ikke med hjem. Inger, du har ladet en af Købmandens Drengene rende til Sidsel med Suppen – og saa har du selv – hvor har du selv været?
- (82) Ingse: Øvv! Man kan da heller aldrig lave noget uden det bliver opdaget. Jeg traf lige Martin.
- (83) Maren: Martin! Var han heroppe i Sognet?
- (84) Ingse: Ja, han var kørende for Farbror Anders og Anne; de er til Missionsmøde⁶.
- (85) Maren: Er der Missionsmøde i Aften. Saa kommer De vel herhen bagefter?
- (86) Ingse: Det kan godt ske. Det er jeg næsten bange for. Men jeg snakkede jo ikke med dem; det var Martin, jeg snakkede med.

⁵*Sulevælling*: Gammeldags eller dialektalt udtryk: vælling eller suppe, kogt på salt kød eller flæsk, blandet med gryn, urter samt rå eller tørret frugt. Her brugt overført om opvaskevand, som Maren har sprøjtet på Andersen. [ODS]

⁶*Missionsmøde*: Anne og Anders er tilhængere af Indre Mission. ”Den kirkelige Forening for den Indre Mission” (stiftet 1861) er en folkekirkelig missionsbevægelse baseret på en evangelisk-luthersk kristendomsforståelse. Under Vilhelm Beck (formand fra 1881) voksede bevægelsen sig landsdækkende og indflydelsesrig bl.a. via bygning af missionshuse og grundlæggelse af skoler, uddannelser, foreninger og blade. Indre Mission lagde i sin kristendomsforståelse stærkt vægt på kærlighedsgerningen og den enkeltes religiøse omvendelse (vækkelse). Indre Mission med sit pietistiske ophav fordrede bl.a. en dyb inderliggørelse af troen via ivrig bibellæsning og samvær med andre omvendte og krævede også en markant og fordømmende afstandtagen fra verdslige fornøjelser, såsom kortspil og teater, der ansås som syndige. Således kan Indre Mission siges at være præget af et vist enten-eller, for- eller imodsyn, og et af Indre Missions kendetegn var da også lægmændene eller vækkelsesprædikanterne, som kunne tale dunder (en dunder tale som Munk i øvrigt havde en vis beundring og sympati for) og ofte fremstillede Herren som en streng Gud, der dømte vantro til fortabelse i evighed. [DSD & NN]

- (87) Maren: Huha, at du vil rende efter den Fyr! Og du er bare 16 Aar! At du vil gøre Far og Mor den Sorg, hvis det bliver opdaget.
- (88) Ingse: Pyt med det! Far, og Mor gør mig Sorg hver dag. De var vel oppe at skændes igen, inden de slap ud af Huset.
- (89) Maren: De skændes aldeles slet ikke, nej: For Far siger ingenting.
- (90) Ingse: Og, hvis det ikke netop er det, der er til at blive vanvittig over. Hvis jeg var Mor, jeg kunde slaa ham i Hovedet med et gloende Krøllejern.
- (91) Maren: Mor har slet ingen Krøllejern.
- (92) Ingse: Du kan være rolig for, at det havde hun, hvis jeg var Mor. – Men jeg ved nok, hvad der er i Vejen imellem dem.
- (93) Maren: Saa? Hvad er da det?
- (94) Ingse: Det kan jeg saamænd godt fortælle dig, dit lille Dummehovede. For det er bare at – for det kommer alt sammen af – ja, det er altsaa bare, fordi de ikke ligger sammen. Nu ved du det.
- (95) Maren: Fordi - nu, ved du – ja, altsaa – hvad er det for Ting – jeg skammer mig over dig, Inger. Hvis du ikke var blevet rød i Hovedet, kunde jeg have slaaet dig. Komme og sige saadanne Ting – og saa om Ens egne Forældre. Men det er den slubbet til Martin, der ødelægger dig i Bund og Grund. Jeg kommer snart til at sige det til Far og Mor.
- (96) Ingse: Det kan du lige prøve paa. Saa skal jeg kradse Tungen ud af Mullen paa dig.
- (97) Maren: Men Ingse da!
- (98) Ingse: Men sig du det for Resten bare. Sig du bare, alt hvad du vil, din Sladdertaske. For om to Maaneder saa fylder Martins Bedstemoder 70, og saa overtager Martin Huset og vil leve af at gaa paa Dagleje⁷, og saa flytter han og jeg sammen.
- (99) Maren: Flytter sammen?
- (100) Ingse: Ja, for Martin siger, at naar bare vi holder af hinanden, saa er det nok. Saa er det lige meget, enten Pastor Bandbul⁸ kommer til at staa og læse noget op af en Bog eller ej! Og det kan ogsaa godt være, at vi skal have et Barn hen ad Foraaret.
- (101) Maren: Kan det være, at – nej – huhuhu.
- (102) Ingse: Jamen Maren da, lille Maren da, det tror du da ikke paa, vel? det var da bare noget, jeg sagde for saadan at faa dig op paa Bagbenene. Nej, hold nu op, Malle; det kan du da ikke tro om din lille Søster, vel?
- (103) Maren: Nu ved jeg ikke mer, hvad jeg skal tro.
- (104) Ingse: Du kan da ikke tro, jeg staar og lyver for dig, naar det gælder noget, vel, Maren?

⁷Dagleje: Tjenesteforhold, hvorved der mod dagløn (eller på akkord) ydes legemligt arbejde i en eller flere dage. [ODS]

⁸Pastor Bandbul: Pastorens navn minder om ordet "bandulle" (bandbrev), der betegner en straf i form af udelukkelse fra den katolske kirke. [ODS]

- (105) Maren: Det var ogsaa sørgeligt, du skulde komme til at tjene i Sommer hos Farbror Anders sammen med den Skidte Knægt.
- (106) Ingse: Maren!
- (107) Maren: Uhha, hvad er der, Ingse? du gør mig helt forskrækket.
- (108) Ingse: Du kan prøve paa at sige noget ondt om Martin. Han er noget af det mest regederlige⁹ her paa Jorden, selv om han ikke er som Folk er flest
- (109) Maren: Aah, du er jo bare saa forgabet i ham.
- (110) Ingse: Jeg kunde nu godt fortælle dig et Træk, der viser dig, at jeg har Ret. Men jeg ved ikke, om jeg vil. Men jeg kan jo selvfølgelig godt gøre det.
- (111) Maren: Du skal ikke gøre det, hvis du bliver ked af det bagefter.
- (112) Ingse: Du ved forrige Torsdag, jeg havde faaet Lov til at tage i Biografen sammen med Mathilde, - du vaagnede, da jeg kom hjem og spurgte hvad Klokken var, og jeg sagde 12. Men den var 3.
- (113) Maren: Ingse!
- (114) Ingse: For da jeg havde sagt Godnat til Mathilde
- (115) Maren: Hvor ventede han paa dig?
- (116) Ingse: Ved Korsvejen; for han havde faaet at vide, jeg var i Biografen. Og det var saadan et dejligt Vejr og Sne og maanelyst og det hele, men det var lidt koldt, og saa gik med¹⁰ op paa hans Værelse.
- (117) Maren: Med ham op. Hos Farbror Anders.
- (118) Ingse: Og saa sov vi paa Sengen og snakkede og Maanen skinnede ind til os, men saa var det ligesom jeg blev saa underlig –
- (119) Maren: Og hvad saa? Ingse, jeg vil ikke høre mere.
- (120) Ingse: Saa sagde Martin: Lille Ingse, nu følger jeg dig halvvejs hjem, og vi gaar med det samme. Ikke for det, der er noget galt i dette her, men vi vil ikke gøre din Far og Mor Sorg.” Og saa gik vi hjem med det samme! Saadan er Martin.
- (121) Maren: Du leger med Ilden, lille Søster, I leger med Ilden begge to. Det skulde I ikke gøre. Og hvad er det for noget Snak med at flytte sammen? Tror I, I kan gøre det uden at gøre Far og Mor Sorg?
- (122) Ingse: Nej, men det kommer de til at finde sig i, for saadan ser Martin paa det, og saa kan det ikke laves om. Og det maa man vel ogsaa kunne gøre dem begribelig.
- (123) Maren: Det tror du jo ikke selv paa, Ingse.
- (124) Ingse: Tror du ikke nok, Maren. Tror du ikke nok, at vi kan?
- (125) Andersen: (*ind.*) Synes Frøknerne saa, at jeg egner mig for den landlige Dragt.

⁹regederlige: Betegner i denne sammenhæng en person, som er agtbar, respektabel, redelig, solid, ordentlig etc. [ODS]

¹⁰med: Foran ”med” skulle formentlig stå ”jeg”, så teksten lyder: ”... og saa gik jeg med ...”.

- (126) Ingse: Nej, har du set Mage, Maren? Ved De hvad, Andersen, De maa love at komme herud og staa imellem Ribsene, naar de begynder at blive røde. Jeg vil min Sandten hente det store Spejl ude i Forstuen. De skal se Dem selv (ud.)
- (127) Andersen: Og i denne Mundering skal jeg nu køre til Byen og blive til Grin for alle Borgerne for Deres Skyld, Frk. Borgen.
- (128) Maren: Ja, det er næsten ogsaa Synd for Dem.
- (129) Andersen: Aah, jeg gaar gerne ind under Martyriet¹¹, bare jeg faar et lille bitte beskedent Kys for det.
- (130) Maren: Lad nu være med at begynde med det igen.
- (131) Andersen: Slet ikke paa Munden, saa fordringsfuld er jeg ikke, men et lille frivilligt beskedent et paa Panden – det kan da ikke betragtes som andet end en Velgerning.
- (132) Maren: Der har De saa Deres Velgerning, og saa vil vi aldrig høre om saadan noget mere. Nej, slip mig, Andersen, hører De, slip mig nu.
- (133) Andersen: Hvor er det fine hvide bløde Arme, den lille søde Frk. Borgen har; fine bløde Arme og dikkedikkekik.
- (134) Maren: Andersen, slip mig nu, jeg beder Dem.
- (135) Inger: (*ind*)¹² Lær Dem selv at kende, var der en eller anden Tysker, der sagde¹³; værsgod, Andersen; her er Spejlet, naa, hvad synes De saa? hvad tror De saa, Fru Andersen siger i Aften, naar De kommer hjem?
- (136) Andersen: Det samme som Spejlet, Frøken Inger: den Andersen, den Andersen, det er dog en flot Fyr, saa er det det samme, *hvad* de gør ved ham. Klæder skaber Folk siger man, men det gælder kun dem, der ikke i Forvejen har Skabning¹⁴. Godnat, mine Frøkener og sovvel og drøm om Hjertenskærene. Og paa Gensyn! paa Gensyn!
- (137) Ingse: Han er vel nok tosset, hvad? Men han er skam rigtig pæn, hvis han endda ikke havde det lille næsvise Overskæg.
- (138) Maren: Det synes jeg nu er det pæneste ved ham.
- (139) Ingse: Du er skør, Pige. Nej, maa jeg bede om Øjne, saadan nogen sorte spanske Fluer¹⁵, der er skam noget for Fru Bolette eller hvad det er hun hedder at kigge ind

¹¹*Martyriet*: Kommer af det græske "mártyr" (vidne), som betegner en (kirkelig eller religiøs) person, der for sin religiøse overbevisning udsættes for pinsler eller en pinefuld død. "Martyrium" betyder i denne sammenhæng blot forfølgelse og lidelse i overført forstand. [DSD]

¹² Tidligere benævnt Ingse.

¹³*Lær Dem selv at kende, var der en eller anden Tysker, der sagde*: Udtrykket "kend dig selv" stammer fra græsk ("Gnothi seauton"). Det findes oprindeligt som en indskrift på Apollontemplet i Delfi. Ifølge Aristoteles var udtrykket inspirationskilde for Sokrates' filosofiske virke. Begrebet fra den græske filosofi er siden blevet anvendt inden for psykologien. Inger, der er en ulærd kvinde af folket, tror fejlagtigt, at det er en tysker, der står bag udtrykket. [ORD & DSD]

¹⁴*Skabning*: I denne sammenhæng betegner ordet et levende væsens legemsform, skikkelse, figur, facon eller ydre udseende. Betyder noget i retning af "velskabt". [ODS]

¹⁵*sorte spanske Fluer*: "En spansk flue" er et zoologisk udtryk for biller af familien Cantharidæ, der er skinnende grønne. Ingse sammenligner Andersens øjne med dette insekt. [ODS]

i. Du, Maren, hvad synes du om mine Øjne; synes du, de er saa kedelige med den graa Farve? Naar jeg saadan kigger lidt til Siden, saa synes jeg saamænd godt de kan gaa an.

(140) Maren: Du, det er saa morsomt, han siger Frk. Borgen; det har aldrig nogen kaldt mig før.

(141) Ingse: Mig kalder han bare Frk. Inger¹⁶; det kan godt være, jeg skulde skælde ham ud for det. Jeg er ikke paa Fornavn med det Stykke Brosten. Hvem er det nu, der kommer klampende med Træsko? Aah, Herregud, Hans, er det bare dig?

(142) Hans: Ja, det vil sige, det er egentlig Højskolebladet. I kan hilse jer Far og sige Tak for Laan.

(143) Ingse: Naa, skulde du det, Hans. Og hvad skulde du sige fra dig selv af?

(144) Hans: Ja, der skulde jeg jo ingenting sige. Men saa var det bare, at jeg har hørt, Ingse, at du forleden Dag kom til at snakke om et Par røde Sko, som de havde haft derhenne, men de var nok solgt nu.

(145) Ingse: Og hvad saa, din Drøvtygger?

(146) Hans: Ja, saa ved du nok, at jeg kan saadan lidt med Fingrene; du ved nok, at saa sommetider naar de andre er gaaet i Seng –

(147) Ingse: Hvor skulde jeg vide fra, hvad du laver, naar de andre er gaaet i Seng?

(148) Hans: Nej, det er ogsaa sandt, men jeg mente bare - -

(149) Ingse: Op med dem af Inderlommen. Ja, rigtig! Du er tosset, Hans. Hvad vil Folk sige, hvis jeg render rundt i røde Sko, som du har lavet til mig. Og saa er det oven i Købet ikke min Fødselsdag. Dem vil jeg slet ikke have.

(150) Hans: Jamen det er jo dog bare et Par til at gaa inde med – om Morgen –

(151) Ingse: Naa, det er bare et Par til at gaa inde med – om Morgen. Og hvad har du saa med til Maren?

(152) Maren: Aah, jeg skal da ingenting have.

(153) Hans: Til Maren? Ingenting, siger du. Jo, det skal du rigtignok. Jeg skal nok huske dig en anden Gang, Maren.

(154) Maren: Ja, det ved jeg nok, Hans.

(155) Hans: Vil du saa ikke nok have dem, Ingse?

(156) Ingse: Det skal jeg sige dig, naar jeg har slidt dem op. Men nu skal du vel have en Taar Kaffe i Skomagerløn. Og naar det var mig, der fik Skoene, er det vel mig, der skal lave den. Saa sæt du og Maren jer ind i Stuen og snak Højskoleblad saa længe.

(157) Hans: Vi kan da lige saa godt drikke vor Kaffe herude.

(158) Ingse: Nej, her vil jeg ikke have jer. Og nu har Maren vasket op; saa skal hun have fri. Naa! ind med jer, I to. (*De to ud*)

Men du store Kineser, er du da tosset, Martin. Hvad vil du her?

¹⁶ Navnet ender tilsyneladende på "l" eller "d".

- (159) Martin: (*ind*) Bare se dig, Ingse.
- (160) Ingse: Jamen Dreng da, det gjorde du jo for ½ Time siden.
- (161) Martin: Synes du, det er saa kort?
- (162) Ingse: Du maa blive lige der i Døren, Martin, saa du kan smutte ud, hvis Maren kommer inde fra Stuen. Du ser paa mine Sko. Ja, det er Marens. Det vil sige, det er Hans, der er her med dem – til mig, forstaar du. Men jeg forærer dem jo saa til Maren, naar han er gaaet, ikke sandt?
- (163) Martin: Ingse, jeg længes saa forfærdelig efter dig, Dag og Nat.
- (164) Ingse: Men Martin da.
- (165) Martin: Tror du ikke, vi snart kan snakke med din Far, om jeg maa faa dig.
- (166) Ingse: Jo, det var maaske nok det retteste, lille Martin. Men der er jo bare det, altsaa, at faa mig, paa den Maade, som vi to saa tit har snakket om, det siger Far jo aldrig ja til, des værre¹⁷, vel nok.
- (167) Martin: Og hvad saa?
- (168) Ingse: Martin, tror du ikke nok, vi kan gifte os paa samme Maade ligesom andre Folk. For naar det ikke gør noget, saa gør det vel ikke noget, vel?
- (169) Martin: Saa har du jo slet ikke forstaaet et Ord af det hele endnu, lille Ingse.
- (170) Ingse: Jo jeg kan jo nok forstaa, at du kan ikke lide Pastor Bandbul. Men saa kan vi saa¹⁸ ikke nok faa en anden Præst.
- (171) Martin: Jeg vil ikke have noget med Præster at gøre Barn. Forstaar du mig saa. Bedstemor vil ikke have mig døbt – og de skulede til os alle Vegne og jeg kom hjem fra Skolen og græd, fordi de andre kaldte mig en Hedningeunge. Saa gav Bedste sig. Og jeg var 10 Aar og fik evigt Liv og et Sjat Spildevand i Hovedet.
- (172) Ingse: Du maa ikke sige noget ondt om Daaben, Martin. Det vil jeg ikke have.
- (173) Martin: Jeg siger ondt om, hvad jeg vil. Jeg siger ondt om alt i Verden undtagen om dig, Ingse, og det, jeg føler for dig, min kære lille Skat. Naa, og saa der i Skolen, der brægede Lærer Mortensen hver Morgen om din Fader i Himmerig, der er saa rig og god og Føden og Klæden nok du faar. Men Bedste og jeg vi spiste skimlede Brødkorper og Roer, fordi hun var stolt til at tage mod Almisser. Saa begyndte jeg at gaa til Præst og der stod Pastor Bandbul og lærte os, hulkindede af Næringssorg, at vi skal ikke bekymre os for den Dag i Morgen. Og jeg skal bede for Dem, sagde han til Bedstemor, hun laa syg; men han bad Fanden ikke, for han troede, hun havde Kræft. Og nu har jeg tjent hos din Farbror et Aar, og faaet tudet Ørene fulde af Bønner og Salmer og Aftenandagter, men om ikke din Tante Anne er den nærgste Rad og han i al sin Omvendthed ikke Kristen nok til at give hende et Par Øretæver – nej, Ingse, nej, jeg vil ikke have mere med alt det Løgnvæsen at bestille

¹⁷ sic.

¹⁸saa kan vi saa: Formentlig et forsøg på at gengive talesprog med en lidt tøvende intonation.

- (174) Ingse: Det er ikke Løgn altsammen, Martin. Det var ikke Løgn for Bedstefar.
- (175) Martin: Jo, det var, og han er jo død.
- (176) Ingse: Og det er ikke Løgn for Farbror Johannes.
- (177) Martin: Nej, der er nogen, der er sindssyge. Men jeg vil hverken have med de forløgne eller de gale at gøre mer. Saa snart Bedstemor er død, saa rejser jeg – Australien eller Kanada – bort fra alle Mennesker. Og du har lovet, Ingse, at du vil følge mig. Ind i Fred, i Ensomhed, i Arbejde, hvor du og jeg kan begynde forfra – en hel ny Menneskeslægt. Men hvorfor Fanden bliver hun ved at leve, den kære gode gamle Bedstemor. Jeg kan ikke holde ud at blive ved at undvære dig, Ingselam.
- (178) Ingse: Martin, hvis vi kunde gifte os saadan paa den gamle Maner, saa kunde det maaske godt være, at Far –
- (179) Martin: Vil du svinge mig, Inger?
- (180) Ingse: Nej, Martin, aldrig, aldrig. Men du ved vist ikke rigtig, hvad det er du forlanger af mig.
- (181) Martin: Og du ved ikke, hvad du forlanger af mig. Du forstaar ikke, at hvis jeg bare en eneste Gang bøjer Knæ for alt det Gøgl, jeg fornægter, saa er jeg knækket for Livstid i min egen Bevidsthed, en ganske almindelig Horeunge og Tjenestekarl, der bare har bildt sig lidt for meget ind – saa, Ingse, saa er jeg dig ikke værd, saa er jeg ikke din Kærlighed værd.
- (182) Ingse: Lille kære gode Martin, jeg lover dig – Hvad er det? Mor. Nej, jeg vil ikke have, de ser dig her. Ind i Stuen, nej, der er Maren. Hurtig! ind i Skabet her! jeg skal faa dem ud af Køkkenet. Saa smutter du ud. Hvad er det er det, Mor, I kan da ikke allerede komme fra Møde?
- (183) Inger: (*ind*) Nej vi kom der ikke. Da vi kørte forbi Missionshuset, var Anders og Anne ved at tage derfra. Saa blev vi enige om at tage herhjem til en Kop Kaffe. Hvor er Maren.
- (184) Ingse: Hun er inde i Stuen. Hans er her.
- (185) Inger: Er Hans? naa. Saa har I vel haft det hyggeligt.
- (186) Ingse: Det har vi. Han er inde i Stuen. Vil du ikke ind og hilse paa ham, Mor.
- (187) Inger: Der kommer nok Anders og Anne allerede. Som sædvanlig en Redefuld Drengebørn med. – Naa, velkommen herop, allesammen.
- (188) Mikkel: Ja, velkommen hjem, Anders. Og velkommen, Anne. Og velkommen lille Mikkel Borgensgaard, - næ, sikke en stor Dreng, du dog bliver – og Peter og Kristinus og Mads.
- (189) Anne: Kan I komme og faa tørret Næserne, Børn.
- (190) Inger: Værsgod og gaa ind i Stuen.
- (191) Anders: Nej lad os dog blive her i Køkkenet; det falder dog saa hjemligt.

- (192) Ingse: Er du tosset, Farbror Anders. Her skal Maren og jeg jo nu til at rumstere og koge Kaffe til alle jer. Vil I nu se, I kommer af Vejen med jer i en Fart.
- (193) Inger: Ja, værsgod. Kan du gaa ind i Spisekammeret og begynde at smøre Sigtemellemmader, Ingse? (Inger, Anne og Børnene ud.)
- (194) Anders: Her har vi fortæret nogle Portioner Øllebrød, Mikkel.
- (195) Mikkel: Det er det visst, vi har.
- (196) Anders: Har du hørt fra Johannes for nylig.
- (197) Mikkel: Ikke det sidste Fjerding¹⁹ Aar.
- (198) Anders: Der har heller ikke staaet noget i Aviserne om ham i den senere Tid.
- (199) Mikkel: Nej, det er en Lise²⁰ at have Fred for alt det.
- (200) Anders: Ja, du vil jo som oftest kun drive Svin.
- (201) Mikkel: Har du solgt nogle Svin for nylig.
- (202) Anders: Ja, der skred et Læg²¹ i sidste Uge. Men de er jo slet ikke i Pris. Kunde Regeringen ikke gøre noget, tror du?
- (203) Mikkel: Nej, det tror jeg skam ikke om den.
- (204) Anders: Jamen kunde den saa ikke gaa af?
- (205) Mikkel: Det er visst det sidste, den vilde gribe til.
- (206) Anders: Ja, saamænd. Men det er skidt, som det er. Der var for Resten noget, Mikkel, nu var sidder her saa ene, der var for Resten noget, jeg godt havde Lyst til at spørge dig om hvad du synes jeg skal gøre ved. Du kender jo Karlen, der tjener hos os.
- (207) Mikkel: Ja, Martin Bedstemors.
- (208) Anders: Hvad synes du om ham.
- (209) Mikkel: Ham har jeg slet ingen Mening om; for jeg har aldrig hørt ham lukke sin Mund op. Men han har jo faaet en skidt Opdragelse hos det gamle haarde Fruentimmer. Men i sin Plads er han vel paalidelig nok.
- (210) Anders: Det er han; baade dygtig og reel. Men haard af Sind; men jeg har altid taget ham med det gode og haabet, at Herren skulde naa at røre hans Hjerter til sidst.
- (211) Mikkel: Ja visst saa.
- (212) Anders: Men nu engang i forrige Uge da skete det en Nat sent at jeg kunde høre, der var nogen inde hos ham, og jeg kunde høre, det var et Kvindemenneske; for det var en, der lo.
- (213) Mikkel: Saa gik du vel derind.
- (214) Anders: Nej, det var jeg da ikke for.

¹⁹Fjerding: Betyder en fjerdedel. [ODS]

²⁰Lise: Gammeldansk ord, som betegner det at være fri for eller blive befriet for smerte, besvær, bekymringer, uro m.m. Her i forstanden: lettelse eller befrielse. [ODS]

²¹Læg: Betyder kuld, dvs. de æg - eller som her det afkom - der er lagt eller født på én gang. [ODS]

- (215) Mikkel: Ikke?
- (216) Anders: Nej, man kunde jo aldrig vide, hvad man fik at se – det var da saa flovt, syntes jeg. Og jeg var heller ikke for at blande Anne ind i den Historie. Og hun ved det heller ikke endnu. – Men nu var det jeg havde Lyst til at spørge dig, Mikkel; synes du, jeg ganske rolig kan lade det passere.
- (217) Mikkel: Nej, det kan du ikke, saadan noget kan du ikke have i dit Hus, og det Rygte kan du ikke være tjent med at faa hægtet til Møllegaarden i Jytrup. Har du mærket noget til noget af den Slags før.
- (218) Anders: Aldrig.
- (219) Mikkel: Saa synes jeg, du skal sige til ham i Morgen, at du har hørt dette her, og sker der tiere det mindste i den Retning, maa han forlade sin Plads.
- (220) Anders: Tak, Mikkel. Det vil jeg saa gøre. Men tror du, jeg behøver at sige noget til Anne om det?
- (221) Mikkel: Ja, det maa du jo afgøre med dig selv, Anders.
- (222) Anders: Ja, selvfølgelig; det maa jeg afgøre med mig selv. – Inger har det ellers godt, Mikkel.
- (223) Mikkel: Det har hun.
- (224) Anders: Hun ser lidt bleg ud; men det er da godt, naar det ingenting betyder.
- (225) Mikkel: Nej, vi har det godt begge to.
- (226) Inger: Kommer I ikke ind i Stuen, Mikkel.
- (227) Mikkel: Jeg tror, vi kan gøre Anders en en²² Glæde ved at furagere²³ ved Køkkenbordet.
- (228) Inger: Det var saa lille en Fornøjelse, at den vil vi da ikke nægte ham.
- (229) Anne: Nej, saamænd. Ka I saa blive inde og lege med Maren, Drengene.
- (230) Ingse: (*ind*) Ja, jeg dækker altsaa Bord inde i Stuen da.
- (231) Inger: Sikke noget Snak, Ingse! Kom her med Fadet.
- (232) Mikkel: Naa, hvordan har din Far det, Anne? hvordan faar han Tiden til at gaa?
- (233) Anne: Han syer jo lidt til Børnene. Og saa beder han jo immervæk for alle dem, der ikke er kommen til Troen endnu.
- (234) Inger: Han maa være skidt til det, for det lader ikke til at hjælpe ret meget.
- (235) Anders: Han har tabt sig, siden Kristine døde. Jeg tror han er ræd hun ikke er gaaen frelst hjem.
- (236) Anne: Far vilde jo saa gerne have bygget det Missionshus i Jytrup, inden han dør. Ikke sandt, Anders?

²² Formentlig en fejltagtig gentagelse.

²³ *furagere*: Kommer fra det franske "fourrage" (foder) og betyder i denne sammenhæng at spise. [ODS]

- (237) Anders: Jo, egentlig har vi jo lovet at spørge Jer, om I ikke ogsaa kunde tænke jer at give et lille Bidrag. Jeg mener, Retningerne staar jo ikke saa stejlt imod hinanden mer, som i Fars Tid²⁴. Og saa er der jo ogsaa – ja.
- (238) Inger: Hvad siger du til det, Mikkell.
- (239) Mikkell: At enhver skal have Lov til at søge Gud paa sin Maade, naar jeg maa søge ham paa min. Jeg tegner mig for 100 Kr.
- (240) Anders: Det skal du saa hjertens inderlig have Tak for.
- (241) Inger: Der handler du ikke i gamle Mikkell Borgens Aand.
- (242) Mikkell: Det er jeg heller ikke altid forpligtet til. Jeg er ikke alene min Fars Søn, jeg er ogsaa –
- (243) Inger: – din Søns Far?
- (244) Mikkell: mig selv, Inger, og mine Børns Far.
- (245) Inger: Jeg synes ikke, Tiderne er til at bygge unyttige Ting, Anders.
- (246) Anne: Vi har da ikke behøvet at tigge hos jer endnu.
- (247) Inger: Ikke var jeg klogere end at Mikkells Navn skal ende paa en Kaution for 7000.
- (248) Mikkell: Det er ikke Ting at føre frem, Inger.
- (249) Inger: Og vi har selv Børn, hvis Fremtid vi skal tænke paa.
- (250) Anne: Ja, de to Piger kan maaske nok komme til at koste jer nogen Penge.
- (251) Inger: Hvad mener du med det?
- (252) Anders: Anne mener vel bare, at til Pigebørn skal der jo Medgift og alt saadan noget til.
- (253) Anne: Jeg mener, at naar de skal flyve til Bal hver enestens Uge i jeres Forsamlingshus –
- (254) Inger: Jeg vil bare fortælle dig, lille Anne, at det kunde være, at mine Piger blev friskere og sundere paa Sjælen af at faa Lov til at være naturlige og glæde sig i deres Ungdom end dine Drengene bliver af at slæbes med til alle jere lumre Bønnemøder. Og saa maa jeg hellere sige jer, da jeg nu er kommen i Sorg, sige dig og Mikkell, at hvis I virkelig gaar og bilder jer ind, at din Mikkell og min Ingse skal blive gift

²⁴Retningerne staar jo ikke saa stejlt imod hinanden mer, som i Fars Tid: Reference til "Ordet" (1932), hvor en af skuespillets hovedkonflikter står mellem Indre Mission (Peter Skrædder) og grundtvigianerne (gamle Mikkell Borgen).

En grundtvigianer er en tilhænger af en særlig retning inden for kirken opkaldt efter Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872). Grundtvig var ligesom Søren Kierkegaard en af dansk kulturhistories mest indflydelsesrige religiøse, kirkelige tænkere. Centralt i den grundtvigianske kristendomsopfattelse står det levende, mundtlige ord, som Gud giver den enkelte gennem dåben og nadveren. Grundtvigianerne var ligeledes stærkt optaget af det folkelige og alment menneskelige, idet de gennem det levende ords menighedssamfund ville vække folk og skabe friske, glade, vågne, frie og åndeligt oplyste mennesker, hvorfor den af modstandere omtaltes som "den glade kristendom". Vækkelsen havde således ikke kun et religiøst sigte, men også, via bl.a. poesi og kunst, et sansemæssigt og æstetisk for dansk kulturliv i almindelighed. Grundtvigs verslinje "Menneske først, kristen saa" kan siges at opsamle grundlaget for hans tanke om "skolen for livet", der realiseredes med de grundtvigianske høj- og friskoler fra 1844. Samtidig medførte vækkelsen en række meget konkrete resultater i form af bl.a. andelsmejerier og -slakterier. [DSD & DDSO & NN]

engang for Gaardens Skyld – skønt der er henved en halv Snes Aar imellem dem, saa skal det blive Løgn, saa længe der ikke er smidt 3 Skovfulde Jord paa mig. Og saa vil jeg tage et Køkkenforklæde paa –

(255) Ingse: (*ind*) Mor, jeg kan godt lave Kaffen.

(256) Inger: Den laver jeg selv, for den skal